

BURSA'NIN KENTSEL YAPI KÜLTÜRÜNDEKİ DÖNÜŞÜM

Geliş Tarihi: 16.11.2019

Arş. Gör. Yasin ÇAM¹

Kabul Tarihi: 06.12.2019

Makale Türü: Derleme

Özet

Dünya üzerinde insan eliyle oluşturulmuş her yapıda ait olduğu toplumun kültürünü yansıtan farklı özelliklerle karşılaşmaktayız. Konutlar, iş yerleri, park bahçeler, cadde ve sokaklar hatta mezar taşları da dahil olmak üzere Dünya üzerinde birçok farklı kültür ve buna bağlı olarak değişen bir kent kültürü vardır. Ancak özellikle gelişmekte olan ülkelerin hızlı ve ucuz kentleşme mağduru olmaları kentlerin dokularının bozulmasına ve yozlaşmış bir kent kültürü oluşmasına neden olmaktadır. Çalışmada Türkiye’de kent dokusu olarak büyük değişiklikler göstermiş bir kent olan Bursa örneği üzerinde çalışılmıştır. Bursa tarihi kimliği, doğası ve sanayisiyle ülkemizin marka şehirleri arasında bulunmaktadır. Ancak ülkemizdeki diğer büyükşehirler gibi hızlı göç ve düzensiz konutlaşmanın kontrol edilememesi sebebiyle kent kötü yapılaşmaya uğramıştır. Bu sorundan hareketle söz konusu çalışmada, Bursa’nın hızlı sanayileşmesiyle beraber göç alması ve şehirdeki kentsel yapılaşmasının son görünümünü, bu yapılaşmanın toplumsal ilişkilere etkileri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Kentleşme, Yapı Kültürü, Toplumsal İlişkiler.

Jel Kodları: R11, R23.

THE TRANSFORMATION OF URBAN STRUCTURE CULTURE IN BURSA

Abstract

We encounter different characteristics reflecting the culture of the society to which it belong in every structure created by the human hand on the world. There are many different cultures on Earth, including dwellings, workplaces, park gardens, streets, even tombstones, and an urban culture that changes accordingly. However, the fact that developing countries are the victims of rapid and cheap urbanization causes deterioration of the cities' texture and formation of a degenerated urban culture. In this study, we work on Bursa city which undergone great changes in the urban fabric in Turkey. Bursa is among the brand cities of our country with its historical identity, nature and industry. However, like other metropolitan cities in our country, it has suffered from urban disruption due to rapid migration and irregular urbanization. We discuss the recent appearance of Bursa's rapid industrialization, migration and urbanization, the effects of this structuring on social relations.

Key Words: Migration, Urbanization, Building Culture, Social Relations.

Jel Codes: R11, R23.

¹ Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, yasincam@osmaniye.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6009-6233

1. GİRİŞ

Kentler toplumların içinde bulunduğu ekonomik, sosyal ve kültürel kazanımların yansımalarıdır. Her toplumun bir kültürü, her kültüründe maddeler üzerinde bir estetik tarzı bulunmaktadır. Bu estetiği bazen bir binada bazen bir köprüde bazen ise bir sokakta görmek mümkündür. İnsanlık ortaya çıktığı günden beri kendine has duygularını doğa üzerine işlemiştir. Kentlerin kurulmaya başladığı dönemde insanlar kendilerine has mimariler kullanmış; yaşam alanlarını, inançları ve kültürleriyle şekillendirmişlerdir. Bu bağlamda Bursa şehri Osmanlı'nın ilk başkenti olması hasebiyle köklü bir tarihe sahip ve kültürel bir miras olarak dokusunun korunması gereken bir şehirdir. Osmanlı dönemine ait yapılarda inanç ve kültürel değerler gereği mahremiyetin, komşuluğun, sosyal yardımlaşmanın ve yeşil alanların büyük önem arz ettiği görülmektedir. Eski konutların güneş görmesi, sahip olduğu avluları, avlularında bulunan ağaçları, geniş ve evlerin yüksek tavanlı olmasına bakıldığı zaman insanların yaşamında kente ve kentsel yapılara ne denli önem verildiği görülmektedir. Bir toplum yaşam alanlarını kendi dünya görüşleri ve kültür eksenini çerçevesinde düzenler ve buna uygun politikalar belirler.

Cansever'e göre, konutların bahçe, yollar, sokak ve komşularla olan ilişkisi, toplumsal merkezlere olan mesafeleri, toplumların estetik, biçim ve toplumsal organizasyonlarına bağlıdır (Cansever, 2014, s. 19). Bu bağlamda Bursa'da bulunan eski Osmanlı evlerinin komşularla tam iş birliği içerisinde olacak şekilde birbirinin güneşini kapatmayan, birbirine yakın, dar sokaklı ve insanı topraktan uzaklaştırmayan en fazla 2 ya da 3 katlı evler olduğu görülmektedir.

Kentlerimiz elbette ki hep aynı kalacak değildi, değişecek, gelişecek ve büyüyecekti. Fakat bu değişim ve büyüme o kadar hızlı, kontrolsüz yaşanmıştır ki özellikle büyükşehirlerde betonlaşma oranı üst seviyeye ulaşmıştır.

Ulu ve Karakoç'a göre, kentlerde oluşan hızlı dönüşüm sosyal alt yapının yetersiz olması, gerekli şartların tam oluşturulamamış olması ve bu yetersizlikleri göçlerin tetikleme ile beraber günümüz toplumsal ve politik hayattaki karmaşanın temelini oluşturmaktadır. Bu durum bugünün kentlerinde fiziki imkanlardaki zıtlık, yozlaşma ve kimliksizliği oluşturmaktadır (Ulu ve Karakoç, 2004, s. 61).

Bursa'nın gelişimini tetikleyen birbirinden farklı önemli sektörleri vardır. Kış turizmi açısından Uludağ'a sahip olması, sanayi açısından birçok farklı otomobil, tekstil ve elektronik eşya fabrikalarına sahip olması, OSB ve büyük limanların bulunması aynı zamanda konum itibarıyla ülkenin metropol şehri İstanbul'a yakın olması Bursa'yı çekici kılan özelliklerindedir. Türkiye'de 1950'li yıllardan sonra gerçekleşen sanayi hamlelerinin Bursa'yı da etkilemesi ve buna bağlı olarak şehrin göç alma potansiyelinin artması nedeniyle hızlı ve sağlıksız yapılaşma süreci yaşanmıştır. Göçlerle farklı şehirlerden gelen farklı kültüre sahip insanlar Bursa'da heterojen bir kültür yapısı oluşturmuştur.

Kentleşme çeşitli etmenler ile insan eliyle oluşan bir süreçtir. Ülkemizde büyükşehirlere baktığımızda daha çok ekonomik kaygılarla kentlere gelen insanların olduğu görülmektedir. Bursa şehri de buna dahildir fakat burada etkili olan bir diğer husus ise siyasi ilişkiler sonucu ortaya çıkan nüfus mübadelesidir. Bursa şehri 93 Harbi ile başlayan ve sonrasında devam eden Balkanlardan, Batı Trakya'dan gelen göçmenler ile sanayileşmeyle beraber Türkiye'nin Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden gelen göçmenlere ev sahipliği yapan bir kenttir. Bu kadar çok kültürü bir arada barındıran bir şehirde hemşeri mahalleleri kurulması kaçınılmaz olmuştur. Başka şehirlerden gelerek Bursa'ya yerleşen ve daha sonra memleketteki eş, dost, akrabalarını da davet eden insanlar gecekondulaşma sürecini hızlandırmışlardır (Aytaç, 2018, s. 8). Hızlı göçe bağlı hızlı

kentleşme şehirde büyük bir betonlaşmaya sebebiyet vermiş ve ‘Yeşil Bursa’ olarak tabir edilen kentte büyük bir kentleşme problemi açığa çıkmıştır. Burada temel nokta ise ucuz ve hızlı konutlaşma hamleleridir. En az maliyetle çok sayıda yapıyı faal hale getirmek bu süreçte etkili olmuştur. Durum böyle olunca da estetik kent dokusu önemini yitirip, kısa vadede konutlaşmanın maddi getirisi önem kazanmıştır.

Çalışmada Bursa şehrinin sanayi alanında gelişimi ve buna bağlı olarak yaşanan kentleşme süreci ile alakalı kaynaklar taranmış ve dokümanlar incelenmiştir. Konuyla alakalı daha önce ortaya konulan çalışmalardan faydalanılmıştır. Ardından şehirdeki yoğun yerleşimli mahalleler, sokaklar ve yapılar üzerinde gözlem yapılmıştır. Çalışmayı etkili kılmak için gözlem yapılan yerleşim alanlarında fotoğraflar çekilmiş ve bazı fotoğraflar çalışmada kullanılmıştır.

Çalışmada asıl üzerinde durulan dönem 1950’lerden sonra ülkemizde sanayinin gelişmeye başladığı ve yoğun göçlerin yaşandığı dönemdir. Kentsel ihtiyaçları karşılamak adına Bursa’da konutlaşma, kent dokusunun aldığı şekil ve şehirde kentleşme evresinin bugüne gelişinde ki sebepler inceleme konumuzdur.

Çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm çalışmanın giriş bölümüdür. İkinci bölümde Bursa’nın eski konutlarının kültürel ve mimari özellikleri incelenmiştir. Özellikle tarihi dokusuyla koruma altında olan bir köy olan Cumalıkızık Köyü’nün konutları üzerine çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise Bursa’yı çekici kılan ve şehre göçü arttıran ekonomik, siyasi ve sosyal sebepler incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise aşırı göç sebebiyle Bursa’nın kentsel yapısının nasıl bozulduğuna, konut ihtiyaçlarını karşılamak adına yapılan yanlış konutlaşma hamleleri ve şehre verdiği sosyal, kentsel ve mimari açıdan zararlar incelenmiştir.

2. BURSA’NIN ESKİ KİMLİĞİ: BİR OSMANLI KÖYÜ CUMALIKIZIK

Osmanlı döneminde Bursa’da Türklerin ilk yerleştikleri bölgelerden birisi olan Cumalıkızık Köyü, günümüzde 180’i aktif olarak kullanımda olan, bazılarında ise yenileme, koruma veya restorasyon çalışmalarının yapıldığı toplamda 270 adet ev ile Osmanlı dönemindeki konutların mimari ve sosyokültürel dokusunu günümüze taşımaktadır. Cumalıkızık evleri genelde iki veya üç katlıdır; birbirine akraba olan ailelerin birlikte, tam bir iş birliği ve uyum içinde yaşamlarını sürdürdüğü bilinmektedir. Evler inşa edilirken inançlar gereği aile mahremiyetine son derece özen gösterilmiştir. Evlerin dış kısımlarında zemin ve birinci katlar ile avlular, sokak ile uygun olacak şekilde moloz taşlar ve ahşap hatıllı duvarlarla inşa edilmiştir. Üst kat ahşap taşıyıcı hımış dolgu, üstü alaturka kiremitlerden oluşan kırma çatılı olarak dizayn edilmiştir. Sokaktan evlerin içinin görülmesi mümkün değildir. Pencerele ise üst katlarda kafesli veya cumbalı olarak tasarlanmıştır. Cumalıkızık Köyü’nde bulunan evlerde genelde iki farklı plan uygulanmıştır. Bunlardan birincisi etrafi taşlarla yüksek şekilde örülmüş bir duvarla çevrili olan dış avludur. Bu kısımdan eve giriş kapısına ve hayat kısmına geçilmektedir. Evin girişi, böylece sokakla doğrudan ilişkili değildir, ikinci tip evlerde ise dış avlu bulunmamaktadır. Sokaktan kapı ile doğrudan hayat denilen kısma girilmektedir. Hayat bölümünden iç avluya, ahıra, depolara ve merdiven kısmına geçilmektedir. Evlerin ana giriş kapıları iki kanatlıdır. Genellikle ceviz ağacı kullanılarak yapılan bu kanatlar dövme demir kuşaklar ve büyük başlı çivilerle bağlanmıştır. Kapıların kulpları da dövme demirden yapılmıştır. Kapıların iki kanatlı yapılmasının sebebi toplanan ürünlerin ve kullanılan tarım aletlerinin kolaylıkla ev veya avlu içerisine taşınmasını sağlamaktır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2019, para. 1-2-3).

Kaynak: gezimanya.com. (5 Eylül 2019)

Resim 1: Cumalıkızık Köyü'nden avlulu bir ev görünümü, Bursa.

Bu avlulu ev fotoğrafında görüldüğü üzere duvarla çevrili bir avlu ev sahiplerine içeride açık havada ve mahremiyetin ön planda tutulduğu bir ortamda rahatça yaşama fırsatı tanımaktadır. Bu tarz evler ev halkına temiz bir havada rahatça bir kahve içip sohbet etmek ya da çocuklara güvenli bir ortamda açık havayı soluyarak oyunlar oynama fırsatını sunmaktadır.

Kaynak: Yazarın kendi çektiği fotoğraf. (13 Kasım 2018)

Resim 2: Cumalıkızık Köyü'nden avlusuz bir ev görünümü, Bursa.

İkinci fotoğraftaki evlerde ise aslında dış mekanla bağı kopmadığı, sokağında aslında evin bir parçası durumunda bulunduğu bir ortamı insanlara sunmaktadır. İki fotoğrafta da göze çarpan önemli ayrıntı evlerin pencerelerinin sık olması ve evlerin tek kat, iki ya da en fazla üç kat olmasıdır. Ayrıca bu konutların bir diğer özelliği ise, doğal malzemeler (toprak, saman, moloz ve ahşap) kullanılarak insan emeğiyle yapılmış olmasıdır.

Çerçi'ye göre, eski yapılarda kullanılan geleneksel malzemelerin belli oranda nefes alma yetkinliğine sahip olması ve ısı yalıtımı için uygun kalınlıkta yapılması ile ev halkı için konforlu uygun bir mekân inşa edilmiş olmaktadır (Çerçi, 2012, s. 70). Bu sebeple geleneksel yapıların inşasında iklim koşulları ve yerel malzemelerin kullanımı önemli birer role sahiptir.

Cansever'e göre, *“Osmanlı şehir tasarımı, insan ürünü olması sebebiyle, suniliği, tabii özelliği olan inşa edilmiş geometrik, vakur ve sade mimarinin farklılaşma ve bir arada bulunmasını temin ederek aşmakta, “artifact”ların tabiatın güzelliğini yüceltmesini, insanın dünyayı güzelleştirmesini sağlamaktadır”* (Cansever, 2014, s. 117).

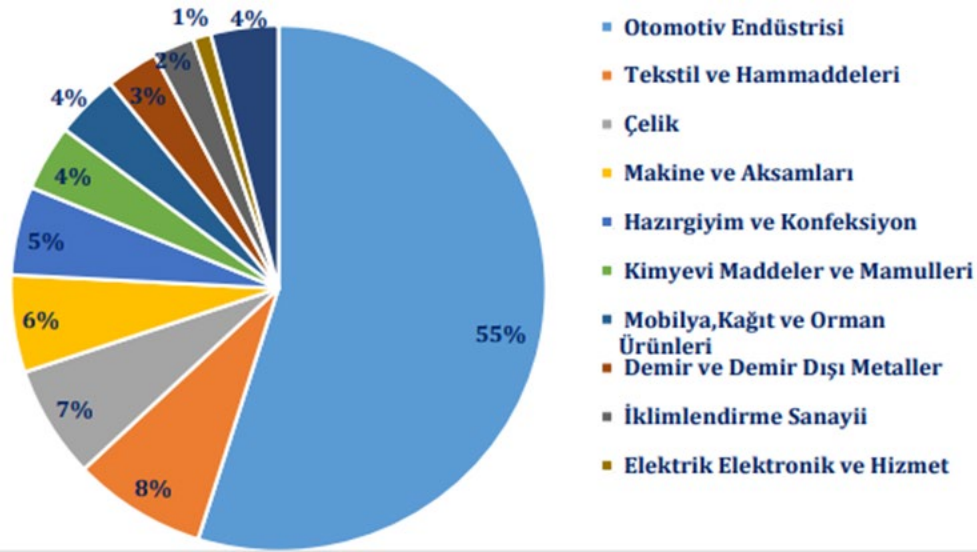
Yine Cansever'e göre, *“Bu evler, tabiatın yapısındaki sınırsız bütünleştirmeyi tekrar gerçekleştirmek gibi insanın sınırlarını aşan gurur verici iddialı yaklaşımların yanılğısından arınmış, insanın imkanlarının ve ölçeğinin idraki ile oluşan, kendini ve yaratılış içindeki yerini bilen, erdemli kişiliğın tevazuu ile bu sınırları aşmaktan kaçınan, kendi hırs ve hevesini sınırlayan İslami öğretinin ürünüdür”* (Cansever, 2014, s. 118).

Osmanlı kentlerinde ki mahallelere bakıldığında, tüm kişilerin birbiriyle tanışık olduğu bin kişilik kocaman bir aile gibi olduğu görülmektedir. Mahallede herkes birbirinin haklarını korur, tüm sorunları kendi aralarında çözer ve kendi içlerinde meseleleri büyütmeden hallederlerdi (Cansever, 2013, s. 137). Bu sokak ve yapılar aynı zamanda insanlara sosyokültürel özelliklerin korunmasını ve devamlılığının sağlanmasına da fırsat vermektedir. Genel olarak bir cami etrafında düzenli bir şekilde, sosyal saygı çerçevesinde inşa edilmiş bu evler sadece görüntüsel güzelliği değil aynı zamanda insana ruhen bir dinlenme fırsatı sunması ile de ön plana çıkmaktadır. Cumalıkızık dışında Maksem, Teferruç. Duaçınarı, Çekirge gibi Bursa'nın eski semtlerinde de dokusu korunmuş eski yapıları ara ara görmekteyiz. Bu evler gibi daha niceleri maddi çıkarlar ve bina sahiplerinin ekonomik değişimleri sebebiyle yerini yeni nesil konutlara bırakmış olsa da hala ayakta kalan ve korunan örnek teşkil edecek konutlar bulunması Bursa'nın eski konut kültürünün varlığı açısından önemlidir.

3. BURSA'YA GÖÇÜ ARTTIRAN KENT EKONOMİSİNE BAKIŞ

6 Nisan 1326 tarihinde Bursa'nın fethedilmesinden, 29 Mayıs 1453 tarihinde İstanbul'un fethine kadarki süreçte, İznik'in sembolik olarak başkentlik yapması (1331-1335) ve Edirne'nin serhat başkentliği dışında, Bursa şehri Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmıştır. İstanbul'un fethinden Cumhuriyetin kuruluşuna kadar ki süreçte Bursa şehri, Hüdavendigâr Vilayetine (Livası) bir sancağı olarak idari teşkilatta yer almıştır (T.C. Bursa Valiliği, 2019).

Bursa, 19. yüzyılda yabancı sermayeli ipek fabrikalarının kurulmasıyla sanayi alanında başarılı adımlar atmış, 1923 yılı itibari ile Cumhuriyet Dönemi'nde de Bursa, gerek kamu yatırımlarıyla kurulan Merinos dokuma fabrikası gibi tesislerle ve gerekse özel sektör tarafından kurulan sanayi kuruluşlarıyla ülke ekonomisinin gelişimi ve ülkenin kalkınmasında önemli rol oynamıştır. Bursa'da tekstil, otomotiv, makine-metal imalatı, tarımsal üretime dayalı sanayi ve gıda, mobilya gibi sektörler ön plana çıkmakta ve ülkeye artı değer katmaktadır. Bu sektörlerinin yanında Bursa, raylı sistemler (ilk yerli tramvay üretimi), havacılık, savunma (zırhlı askeri araçlar) gibi sektörleri ile de teknolojik alanda önemli ürünler üretmeye devam etmektedir (Bursa Ticaret ve Sanayi Odası, 2019).

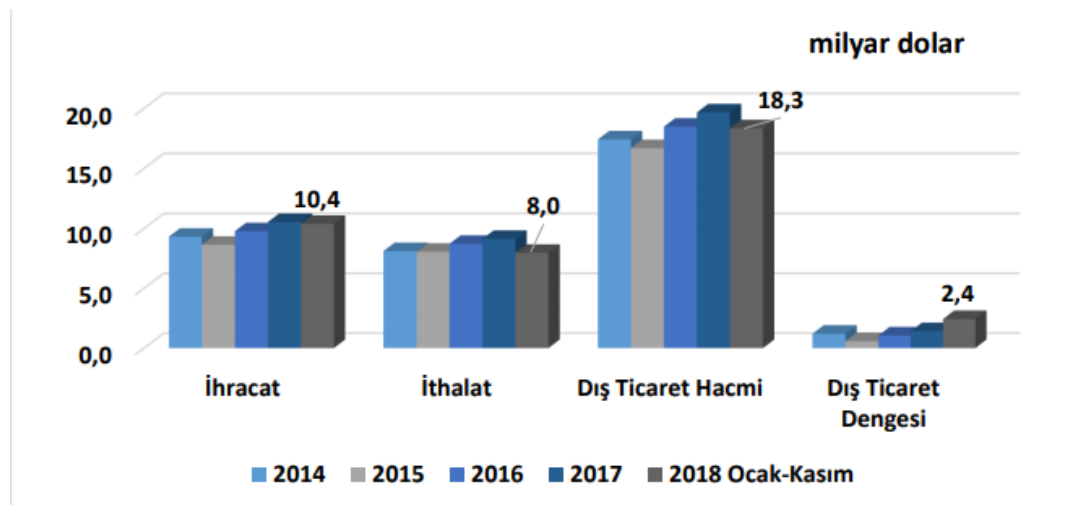

Kaynak: ÜİB Ar-Ge şubesi (Ocak, 2019)

Şekil 1: Bursa ili 2018 yılı sektörlere göre ihracat payları (%).

Bursa Valiliği'nin 2019 yılında yayınladığı "Bursa Ekonomik ve Sosyal Göstergeler 2019" adlı raporda 2018 yılı itibarıyla; Bursa'nın,

- Nüfusu 2.994.521 kişi,
- İthalat rakamları 8.517.369.000 \$,
- İhracat rakamları 11.150.864.000 \$,
- Toplam işyeri sayısı 78.041 adet,
- SGK kapsamındaki çalışan kişi sayısı 954.790 kişi
- OSB sayısı 18,
- KSS sayısı 13,
- Serbest Bölge Sayısı 1,
- 2 ilçede (Mudanya ve Gemlik) ise limanlarının olduğu görülmektedir.

Kaynak: ÜİB Ar-Ge şubesi (Ocak, 2019)

Şekil 2: Bursa ili son yıllardaki dış ticaret verileri.

Bursa kenti dış ticaret hacmi baz alındığında ülkemiz şehirleri arasında İstanbul'dan sonra gelmekte ve ikinci sırada yer almaktadır. Ancak yıllara göre Kocaeli kentiyile ikinci ve üçüncü sırayı değiştirmektedir. Bursa'da çalışanların profili incelendiğinde, SGK kapsamında çalışanların 80.414 kişisi memur, 112.367 kişisi BAĞ-KUR'lu, 762.009 kişisi ise işçi statüsündedir (T.C. Bursa Valiliği, 2019, s. 10). Rakamlara bakıldığında görülen şey şu ki, Bursa, ülkemizde hem nüfusu hem de ekonomik göstergeleriyle çoğu şehrimizden büyük ve ekonomik açıdan potansiyelli bir işçi kentidir. Bursa'yı insanlar için çekici kılan sektörleri başta otomotiv olmak üzere tekstil, mobilya, madencilik ve yaş meyve-sebze sektörleridir. Bursa'nın ekonomik ağırlığının tarım sektöründen sanayi sektörüne kayma hareketleri Cumhuriyet öncesine dayansa da göç aldırın asıl sanayi hamleleri Cumhuriyet sonrasında başlamıştır. Bursa'da cumhuriyet dönemi önemli fabrikalaşmaları olarak şunları söylemeliyiz ki; 1938 yılında Bursa Merinos Fabrikası, 1966 yılında Karsan kurulmuş, 13 Nisan 1969 yılında Türk Otomobil Fabrikası A.Ş. temelleri Bursa'da atılmış ve fabrika 12 Şubat 1971'de açılmıştır. Yine 1969 yılında bir diğer otomobil fabrikası olan OYAK-Renault Türk-Fransız anlaşmasıyla kurulmuş ve fabrika 1971 yılında Bursa'da üretime başlamıştır (Çoban, 2007, s. 20). Ayrıca aynı yıllarda 1972 yılında Bosch firması da Bursa'da bir fabrika kurmuştur. Bu çeşitli sanayi atılımlarıyla büyük fabrikanın kurulması şehirde tamamlayıcı mallar sektörünün de gelişmesine olanak sağlamış Bursa'da yeni ve büyük bir istihdam alanı açılmıştır. Dolayısıyla da şehir dışından birçok farklı bölgeden göç almıştır. Bugün Bursa'da bulunan hane sayısı TÜİK verilerine göre 890.832'dir. Son 1 yılda 20 bin 849 hanenin arttığı Bursa'da tek kişilik hane halkı sayısı 124 bin 464, çekirdek aile sayısı 611 bin 752, geniş aile sayısı 135 bin 364, aile olmayıp birlikte yaşayan hane halkı sayısı ise 19 bin 252 olarak saptanmıştır (Olay Gazetesi, 2019, para. 1).

4. BURSA'YA GÖÇ AKINLARI VE BOZULAN KENT YAPISI

Bursa tarihte devamlı göç alan bir şehir olmuştur. 1800'lerde doğudan gelen Ermeniler, 1880'li yıllarda 93 Harbi dolayısıyla gelen göçmenler, 1924 nüfus mübadelesi ile Yunanistan'dan gelen göçmenler, 1912 ve 1930 yılları arası Balkanlardan gelen göçmenler, 1950'li yıllarda Bulgar göçmenleri, 1969'dan 1978'e kadar olan süreçte Bulgaristan'dan devam eden göçler, yine 1989 Bulgar göçmenleri ve bunların yanında 1970'ten sonra sanayi atılımlarıyla Anadolu'dan gelen diğer göçmenler olmak üzere şehir birçok göç alma dönemi yaşamıştır (Kaplanoğlu, 2014). Ardından bu göçler Bursa üzerine gerek ekonomik gerek sosyal olmak üzere birçok büyük etkiler yapmıştır. Dünyadaki hemen tüm ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de kentleşme hareketleri yakın geçmişte hız kazanmış ve şehirleşme çok hızlı gerçekleşmiştir. Bundan dolayı kent alanları belirli değişikliklere uğramış genellikle var olan şehirlerde genişlenme yaşanmış ve konutlar dikey olarak şekillendiği için şehirler yükselti kazanmıştır (Tümertekin, 1997, s. 113). *“Türkiye’de özellikle 1950’li yıllardan itibaren kentlerde hız kazanan sanayileşme süreci, toplumun sosyoekonomik özelliklerini ve nüfusun kırsal alanlardan, sanayileşen büyük kentlere doğru yönelen bu göç dalgalarının kentler tarafından karşılanamayışı, kentsel alanlarda birçok sorunun ortaya çıkmasına yol açmıştır. Şehirler kısa bir süre içinde büyük miktarda nüfus gelmesi, buna karşılık yeterli konut inşa edilememesi, hızlı şehirleşmeye sahne olan diğer birçok ülkede olduğu gibi, Türkiye şehirlerinde de gecekonduprobleminin doğmasına neden olmuştur”* (Tümertekin'den aktaran Çalışkan ve Akbulak, 2010, s. 116). Bursa'da da durum buna benzer bir gelişme göstermiş hem sanayi kollarının gelişmesi hem de mübadeleler ile şehir nüfusunda büyük bir artış olmuş, buna bağlı konut ihtiyacı doğmuştur. Konut ihtiyacını karşılamak maksadı ile yapılan gecekondu diye tabir ettiğimiz yapılar Bursa'da da kendini göstermiştir.

Bursa’da 1970 yılı itibariyle fabrikaların kurulmuş olması Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinden yoğun bir göç akını oluşturmuştur. 1955 yılında Bursa’da 129 bin kişi yaşıyorken, 10 yıl sonra bu sayı 212 bine, 1975 yılında ise 360 bine çıkmış, 1985 yılına gelindiğinde ise 612 bine yükselmiştir (Kaplanoğlu, 2014). Hızlı nüfus artışı Bursa’nın demografik yapısını etkilemiş ve şehir nüfusunu heterojen bir yapıya dönüştürmüştür. Bugün baktığımızda birçok farklı insanı ve birçok farklı kültürü Bursa şehrinde görmekteyiz. Göç sürecinde Bursa’da her maddi yapıya uygun mahalleler oluşmuştur. Nilüfer ilçesinde villa diye tabir edilen lüks konutlar Yıldırım ve Osmangazi ilçelerinde ise istisnalar hariç orta ve düşük bütçeli konutlar görülmektedir. Bazen hemşeri ya da aile apartmanları bazen ise müstakil bahçesiz doğrudan sokağa açılan kapılara sahip tek katlı, iki ya da üç katlı yapılar bulunmaktadır.

“Kent nüfusunun hızla arttığı günümüz koşullarında, kişilerin yaşamlarını sürdürdükleri bölgelerde yaşama sebepleri ekonomik, psikolojik, sosyo-kültürel, vb. faktörlerden etkilenmektedir. Örneğin orta ve üst gelir grupları; kent merkezinin trafik ve insan yoğunluğundan uzak, güvenli bölgelerde ve konforlu konutlarda yaşama yönünde bir tavır geliştirmektedirler. Alt gelir gruplarının kentsel mekânda yaşam alanı tercihleri ise, gerçek anlamda bir tercihten ziyade zorunluluktan kaynaklanmaktadır. Alt gelir gruplarının amaçları kente tutunabilmektir” (Ertürk ve Karakurt Tosun, 2009, s. 47).

Bulgaristan, Yunanistan ve Balkanlardan mübadele ve ardından yaşanan göçlerle gelen insanlar Bursa’ya yerleşmiş ve buralarda kendi imkanları kapsamında konutlar inşa ederek çeşitli mahalleler oluşturmuşlardır. Adalet, İstiklal, Hürriyet ve Hamitler mahalleleri o dönem dışarıdan gelen Türkler için kurulan mahallelerdir. Yine ülke içinden göç eden insanların gelmesiyle arsa satışları Bursa’da tavan yapmıştır. O dönem tarla ve boş arazi olan birçok yer bugün binlerce insanın yaşadığı konut alanlarına dönüşmüştür (Kolaylı, 2017). Cumhuriyetin ilanından sonra Balkanlardan kentlere olan göç hareketleri, özellikle 1950’li yıllarda çoğalarak kentleşme süreci için bir dönüm noktası oluşturmuştur. Bu göç hareketlerine bağlı olarak kentsel genişleme ve büyüme şehrin kuzey yönüne yani Bursa Ovasına doğru olmuştur. Burada göçmen aileler için oluşturulmuş yeni mahallelerin çevresinde görünmeye başlayan ilk gecekondu, kısa bir zaman sonra bu bölgelerde kontrolün ve yıkım çalışmalarının arttırılması sebebi ile denetimin zor olduğu, arsa için herhangi bir bedel de ödemeyecekleri Uludağ eteklerine doğru yönelim başlamıştır. Bunun sonucunda ise Uludağ yamaçları üzerinde gecekondulaşma hareketleri hızlı bir genişleme dönemine girmiştir (Çalışkan ve Akbulak, 2010, s. 119).

Kentleşme ve göç sürecinde temel etmenlerden birisi kuşkusuz sanayidir. Sanayi alanları kuruluşunda ki yer seçimi kentleşmeyi de o yöne doğru çekmektedir. Türkiye’deki kentlerde genellikle ikili bir sanayi yapısı bulunmaktadır. Birinci tipteki kent merkezlerinden uzakta kurulmuş ve daha çok büyük ölçekli sanayilerin bulunduğu yerlerdir. İkinci tip ise genelde kentteki pazara bağımlı olan ve kent merkezinde bulunan küçük sanayi kuruluşlarının olduğu yerlerdir. Bu sanayi kuruluşlarının kentteki belli bölgelerde yoğunlaşmış olması çevredeki arsa fiyatlarını yükselmesine sebep olurken aynı zamanda gecekondularında yaygınlaşmasının önünü açmıştır (Tekeli, 2009, s. 56). Bursa’da da süreç bu şekilde işlemiş ve şehir, merkezden başlamak üzere fabrikaların kurulduğu yöne doğru genişlemiştir. Kestel’de OSB, tekstil atölye ve fabrikaları, Osmangazi’de elektronik ve otomobil fabrikaları ve ticaret merkezleri, Nilüfer, Demirtaş gibi bölgelerde OSB’ler ve buna bağlı atölye ve fabrikalar nüfusu çeken yerler olmuştur. Ulaşım imkanlarının artması ise nüfusu belli bir bölgeye sıkışmaktan kısmen kurtarmış ve fabrikalara yakın yerlerde oturma düşüncesi kısmen de olsa azalmıştır. Ancak bu çözülmenin büyüklüğü kent merkezindeki yığılmayı ortadan

kaldırmaya yetmemiştir. Merkezin cazibesi ve ticaret hacminin büyüklüğü sebebiyle insanlar için çekim noktası olma durumu devam etmiştir.

4.1. Hızlı Kentleşme ve Gecekondu Alanları Sorunu

Ülkemizde kentleşme alanında en göze çarpan husus kuşkusuz büyükşehirlerimizde ki gecekondulardır. Yoksul insanların başını sokacak bir evleri olması amacıyla yaptıkları bu evler büyükşehirlerimizde gecekondu mahallesi kültürü oluşturmuştur. Türkiye’de 1962 yılında ilk Organize Sanayi Bölgesi’nin Bursa’da kurulma sürecine başlanmasından sonra başta otomotiv ve tekstil olmak üzere birçok farklı sanayi sektörünün zamanla gelişmesi, şehrin iç ve dış göçler için bir çekim merkezi olmasına sebep olmuştur (Dostoğlu, t.y, s. 26). Bursa şehri, İstanbul, Ankara, İzmir, Adana gibi hızlı göç ve hızlı kentleşmenin dezavantajlarını yaşamış ve plansız, düzensiz bir konutlaşma mağduru olmuştur. Hızlı konut ihtiyacı ile sağlıksız olarak yapılan yapılar genel olarak önce tek kat daha sonra dönemsel çıkan imar aflarıyla beraber çok katlı hale dönüştürülmüş, ardından bu mahallelerdeki oy potansiyeli dolayısı ile verilen tapular bu konutların yerleşimlerini güvence altına almıştır. Bugün Bursa’nın göçlerle kurulan yerleşim yerlerine baktığımızda dar sokakların, plansız yerleşimlerin olduğunu görmekteyiz. Evlerin yan yana bitişik ve herhangi bir afet planlaması yapılmaksızın inşa edildiği göze çarpmaktadır. Daha önce TV veya gazetelerde sıklıkla rastlanan; “İtfaiye sokağa giremedi”, “Ambulans olay yerine gecikti” tarzında başlıklar plansız kentleşmenin olumsuz sonuçlarından sadece birkaçıdır. Eski Bursa sokaklarına baktığımız zaman, o dönem ki dar sokakların atların, at arabalarının geçeceği ölçüde yapıldığını görmekteyiz. Ancak bugünün artan nüfusu, teknolojinin gelişmesiyle araçların ortaya çıkması ve trafik olgusunun oluşması kentlerde bu araçlara uygun sokakların yapımını gerektirirdi. Her türlü aracın geçebileceği uygun bir genişlik belirlenip her türlü koşula uygun bir kent yapısı yapılabilmesi insanların yaşamlarını bugün için daha kolay kılabilirdi. Ancak bugün gecekondu mahallelerinde yerleşimler sıkışık ve sıkışık kentlerde insanların hareket alanı daralmaktadır.

Kaynak: Yazarın kendi çektiği fotoğraf. (10 Eylül 2019)

Resim 3: Başaran mahallesinden bir sokak görünümü, Bursa.

Bu fotoğrafta görüldüğü gibi hızlı konutlaşmanın kişilerin ekonomik koşulları çerçevesinde hızlı bir şekilde gerçekleşmiş olması depreme dayanıklılığı şüpheli olan ve

kültürel estetikten uzak ancak barınma ihtiyacını karşılayan konutlar ve buna bağlı mahalleler oluşturmuştur. Bu mahallelerde altyapı ve üstyapı yetersizlikleri belediye birimleri tarafından zamanla çözülmüştür. Ancak Türkiye'nin bir gerçeği olan depreme dayanıklılığı konusunda tartışmalar süregelmis ve bu hususta belli kesimlerde kentsel dönüşüm uygulamaları ile çözüm üretilmeye başlanmıştır. Ayrıca kentsel dönüşümün ekonomik giderleri ve etki alanına aldığı vatandaşların durumları göz önüne alındığında tamamen bir düzelleme kısa vadede mümkün görünmemektedir.

Kaynak: Fotoğraf yazar tarafından çekilmiştir. (10 Eylül 2019)

Resim 3: Sırmeşeler mahallesinden bir sokak görünümü, Bursa.

Kaynak: Görüntü Google Earth'den alınmıştır. (10 Ekim 2019)

Resim 4: Çişişhane, Tuna, Bahar, Başaran ve Yeşilova mahalleleri kuşbakışı görünümü, Bursa.

Bursa'da Osmangazi ilçesinde bulunan, Sırmeşeler, Alemdar, Soğanlı, Tuna, Çişişhane, Başaran, Yeşilova, Bahar, Selamet, Küplüpnar mahallelerinin bulunduğu bölge

sıkışıklık ve plansız kentleşmenin en çarpıcı örnekleridir. Yıldırım ilçesinde ise Baruthane, Yavuz Selim, Zümrütevler, Selçukbey, Arabayatağı mahalleleri yine sıkışık ve çarpık kentleşmenin en çarpıcı örneklerini oluşturmaktadır.

Kaynak: Görüntü Google Earth'den alınmıştır. (10 Ekim 2019)

Resim 5: Baruthane, Zümrütevler, Sarıcaevizler ve Eğitim mahalleleri kuşbakışı görünümü, Bursa.

Sanayi kurulduğu bölgeye insanları ve buna bağlı olarak yapılaşmayı da beraberinde getirmektedir. Bu yapılaşmanın içerisinde genelde konutlar olmak üzere dükkanlar, ofisler ve depolarda bulunmaktadır. Konutlar iş yerlerine yakın olmak sebebiyle, dükkanlar, ofisler hem müşteriler hem de sanayiye yakın olmak sebebiyle, depolar ise sanayinin hammaddelerini saklamak sebebiyle sanayinin çevresinde kurulmaktadır. Sanayi geldiği yere tek başına gelmemekte beraberinde kentleşme sürecini etkileyen birçok aktörü de beraberinde getirmektedir. Bursa'ya gelen insanlar konut ihtiyaçlarını karşılamak amaçlı olarak boş olan arazilere bir veya birkaç kattan oluşan gecekondular inşa etmişlerdir. İletişim ve ulaşım araçlarının çoğalması ile birbirlerinden daha kısa sürede haberdar olan kişiler gerek Bursa'nın çevre köylerinde ki insanlara gerekse şehir dışında ki akraba, eş, dostlarına şehrin çekiciliğini ve fırsatlarını anlatarak göçün daha da hızlanmasını sağlamışlardır. Kent, Erzurum ve Artvin başta olmak üzere, Ardahan, Bayburt, Trabzon, Giresun, Kars, Tokat, Samsun, Van, Afyon ve Anadolu'nun çeşitli illerinden birçok göç almıştır.

Cumalıkızık, Çekirge, Teferruç, Maksem, Duaçımarı gibi Bursa'nın ilk semtlerinde ki evlerin estetik dokusunu günümüzdeki konutlarda görememekteyiz. Şehirlerde ki eski konutlara bakıldığında kendilerine has mimarileriyle ve kültürel desenleriyle kentin kimliğini yansıtırılar. Günümüz konutlarında ise insana ruhen huzur veren ya da şehre dokusal bir farklılık katan hiçbir özellik yoktur. Buradaki temel nokta ise ekonomik etkilerdir. *“Kentlerin işlevsel özellikleriyle birlikte oluşan gelişim süreçlerinin gelişen ekonomik dinamiklere ve güçlü aktörlere bağlı olması ve bu mantığa göre gelişim göstermesi, ‘kentsel imgeleri’ de büyük ölçüde farklılaştırmakta ve değiştirmektedir. Örneğin Bursa Ulu Cami silüeti ile Bursa kentini uzun yıllar etkilemesine rağmen günümüzde değişen kentsel değerler ile Bursa Fomara Meydanı'nda yükselen ofis yapıları Ulu Cami ile aynı perspektif içerisinde yarışmakta ve ekonominin kent üzerindeki gücünü simgeler hale gelmektedir”* (Ulu ve Karakoç, 2004, s. 63).

Bursa'nın halk nezdinde en önemli özelliği kuşkusuz ağaçları ve çeşmeleridir. Zira bu özelliklerinden dolayı Bursa'ya halk arasında "Yeşil Bursa" ismi yakıştırılmıştır. Hemen hemen her mahallede bulunan çeşmeleri ve yeşil alanları ile Bursa'ya bu güzel isim yakıştırılmıştır. Bu tabiri destekleyen ise gezginlerin Bursa hakkında ki sözleridir. 1640 yılında Bursa'yı ziyaret eden Evliya Çelebi şu sözleri sarf etmiştir: "Gerçi bu kentin çeşmeye ihtiyacı yoktur ama gelip geçenler için hayır sahipleri 2.065 çeşme yaptırmıştır. Her biri âb-ı hayat gibidir. Sürgündeki Şeyhülislam Aziz Efendi 200 adet çeşme yaptırarak her birinin üzerine "sahibü'l-hayrat fakir Aziz" diye yazdırmış ve Fatiha rica etmiştir" (Bursaplatformu, 2019, para. 46). Ve yine şehirdeki bir rivayete göre Bursa'ya büyük bir camii yaptırılmak istenir, Mimar Sinan şehre davet edilir. Camii için uygun bir konum belirlemek için şehri tepeden gören bugün ki Tophane'ye çıkarılır. Mimar Sinan bu noktadan Bursa'yı görünce ne yaparsak yapalım bu güzel manzarayı, bu güzel dokuyu bozarız fikriyle camii yapmaktan vazgeçer. Başka bir rivayete göre ise, Mimar Sinan, Osmanlı için kurucu şehir olan Bursa'nın dokusunu bozmamak için, Bursa'yı muhafaza etmek amaçlı olarak Bursa'ya eser yapmaktan kaçınmıştır.

Günümüzde kentsel alanlarda ki sıkışıklığın ve estetikten uzak yapıların fazlalığının birçok farklı sebebi vardır. Acil konut ihtiyacını karşılamak, bu konut ihtiyaçlarını kısa ve ucuz formüllerle çözmek, konut inşalarının kontrolsüz ve plansız gerçekleşmesi, gecekondulaşmaya yerel yönetimler tarafından göz yumulması, belli bir konut özelliği kıstasının olmayışı gibi sebepler bugün Bursa'da ki sıkışıklık ve sağlıksız kentleşmenin özetidir. Ayrıca şuna değinmek gerekir ki, 1950'lerden sonra hızlı konutlaşma sürecinde yapılan binalara birer ruh katmak, estetik açıdan güzelleştirmek ne denli önemlidir diye düşünüldüğünde, temel ihtiyaçları da göz önünde bulundurulduğunda o dönem ki insanlar açısından pek de önemli olmadığı görülmektedir. O zamanın ekonomik şartları ve şehre gelen insanların profilleri incelendiğinde Anadolu'dan hayat standartları düşük insanların ekonomik avantajlar elde etmek için geldiğini görmekteyiz. Genel olarak insanlar iş bulma ve çocuklarını daha iyi şartlarda yaşatmak amacıyla geldikleri için kiminin maddiyatı çok kötüydü, kimisinin az bir birikimi vardı. Durum böyle olunca da az parayla çok fırsat elde etmek amacıyla kimisi konut aldı kimisi ise boş arazilere ya da kendi arazisine ev yapmak durumunda kaldı. Yani bu insanların başlıca temel amacı konutun estetik ve mimari olması değil, başlarını sokabilecekleri ayrıca güvende olabilecekleri birer konut elde etmektir. Durum böyle olunca da şehir merkezine yakın arazilere aşırı yüklenme sonucu şehrin merkezinde bugün bir sıkışıklık ve görüntü kirliliği meydana gelmiştir. O dönemki konutlara bakıldığında özellikle gecekondu diye tabir ettiğimiz evlerde herhangi bir mimar ya da mühendisin onayıyla veya çizimiyle değil, insanlar kendileri aile bireylerinin yardımıyla ya da ülkemizde artık alışlagelmiş olan Karadenizli inşaat ustaları aracılığı ile bu konutlar yapılmıştır. Yani genel olarak bu konutların planlamasında resmi mimar ya da mühendisler değil gayri resmi olarak adlandırabileceğimiz inşaat ustaları görev almıştır. Bu vahşi konutlaşmanın önüne geçilmek için yerel birimler tarafından bazı uygulamalar yapılmıştır ancak istenen başarı sağlanamamıştır. Bu hususta, "1976 Nazım Planı ve 1977'de Ova Koruma Protokolü imzalanmışsa da yasadışı konutların ve sanayi atölyelerinin oluşumu engellenememiştir. 1978'de 1/5000 ölçekte Bursa Arkeolojik, Doğal ve Tarihi Sit Alanları Koruma ve Geliştirme Planı hazırlanmış; ancak bu tarihe kadar özellikle 1965'te çıkan Kat Mülkiyeti kanunu sonrası apartmanlaşmaya maruz kalan sivil mimari örnekleri ve yol çalışmalarıyla tahrip olan anıt yapılar korunamamıştır" (Dostoglu'ndan aktaran İlhan ve Ediz, 2019, s. 123). Ülkemizde iyileştirme, ortadan kaldırma ve önleme amaçlarıyla çıkarılan 775 sayılı gecekondu yasasının ardından dönemselsel olarak 1976, 1983, 1984, 1986, 1987, 1988, 1989 yıllarında çıkarılan imar afları (Tercan, 2018, s. 22-23) ile bu gecekondu ve diğer sağlıksız yapılar devlet tarafından yasallaştırılmış ve bir nevi güvence altına alınmışlardır.

4.2. Yanlış Proje Tercihi: Doğanbey Toplu Konutları

Büyükşehirlerdeki aşırı gecekondulaşma ve buna bağlı oluşan sağlıksız çevreden dolayı, planlı kentleşme ihtiyacı doğmuştur. 1980'li yıllara kadar sosyal devlet anlayışı kapsamında toplu konut denemeleri yapılmış fakat planlı kentleşme anlamında istenen başarı sağlanamamıştır. Bu bağlamda 1984 yılında dar gelirli ailelere konut sağlamak ve planlı bir kentleşme sağlamak için Turgut Özal döneminde, 1982 anayasasının 56. Ve 57. Maddelerinde ki çevre ve konut hakkına dayanarak TOKİ (Toplu Konut ve Kamu İdaresi Ortaklığı Başkanlığı) kurulmuştur (İlgın Bahçeci, 2018, s. 142). Ancak çözüm üretmesi gereken TOKİ halk tarafından tepkiyle karşılanan bazı yanlış projelere imza atmıştır. Bunlardan birisi Bursa'da yapılan Doğanbey Toplu Konutları'dır. Bursa'da sadece kaçak yapılaşma veya gecekondu alanları şehrin dokusuna zarar vermemiştir. Maalesef yapılmış olan bazı yanlış projelerde Bursa'nın konutlaşma ve kentsel yapı kültürüne açıkça zarar vermiştir. Bu projelerin başında şüphesiz 2011 yılında yapımı tamamlanan 'Doğanbey Toplu Konutları' gelmektedir. Bursa'nın merkezine inşa edilen bu yüksek katlı binalar görsel bozukluğa yol açmış hem Bursa'nın silüetine ve dokusuna hem de bulunduğu çevrenin sosyal yapısına zarar vermiştir. Ayrıca bu binalar kamuoyu tarafından büyük tepki görmüş ancak yerel birimler tarafından henüz bir müdahale yapılamamıştır. Uludağ'ın eteklerine kurulan bu konutlar merkez Osmangazi ilçesinde, Kiremitçi, Kırcaali, Tayakadın ve Doğanbey mahalleleri üzerine yaklaşık 3 bin 200 hane olarak kurulmuştur. Bloklardan 24 tanesi 22'şer katlıdır. Proje hak sahiplerine ilk açıklandığında ise binaların 13 katlı olacağı söylenmiştir (Yazan, 2019, para. 3). Kentsel dönüşüm kapsamında yapılan bu konutlar, eski köhne sağlıksız yapıların yerine yapılmıştır ancak maddi kaygılar sebebiyle az arazi üzerine çok kat mantığı ile inşa edilen bu konutlar bugün Bursa'da en çok şikâyet edilen konulardan birisidir. Kar odaklı kentsel yapıların inşasında çok sık gördüğümüz bu durum maalesef günümüzde bazı çalışmalar yapılsa da şimdilik önüne geçilemeyen bir durum olmuştur. Kısıtlı arazinin üzerine çıkabilecekleri kadar kat çıkmak isteyen proje sahipleri kentlerimizi daha da kötüleştirme yolunda hızla ilerlemektedir.

Kaynak: Erdal Yavuzak. (2011)

Resim 6: Doğanbey Toplu Konutları Görünümü, Bursa.

“Türkiye’de özellikle 2000’li yıllarda başlayan kentsel dönüşüm uygulamaları Bursa’da da yoğun olarak yaşanmaktadır. Sadece Bursa’da değil, Türkiye ölçeğinde kentsel

dönüşümün belediyeler tarafından genellikle fiziksel boyutuyla algılandığını görüyoruz. Oysa kentsel dönüşümün fiziksel, sosyal, ekonomik ve yasal olmak üzere birbirleriyle ilişkili dört boyutu bulunmaktadır. Dönüşecek alanlarda yaşayacak kullanıcıların farklı istekleri, farklı yaşam biçimleri, alışkanlıkları bulunmaktadır. Bunları analiz etmeden tek tip bir model uygulandığında buralarda yaşayan insanlar açısından olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Aslında konuya sadece kentsel dönüşüm yapılan alanlara yerleşecek kişiler açısından bakmak da doğru değildir; konunun kentin bütünü açısından da değerlendirilmesi gerekmektedir” (Dostoğlu, t.y. s. 30). Bugün kentsel dönüşüm yapılan alanlara bakıldığında, toplumun kültürel ve inanç esaslı değerleri geri plana atıldığı görülmektedir. Bu süreçte yine ön plana çıkan ise maddi kazanç olmuştur. Estetikten uzak, herhangi bir farklı kılıcı özelliği olmayan, ait olduğu şehre has bir nitelik taşımayan ‘kopyala-yapıştır’ diye tabir edebileceğimiz tarzda binalar maalesef her şehrimizde yaygınlaşmış durumdadır. Oysa günümüzde imrenerek baktığımız ve bize emanet edilen farklı mimari özelliklere sahip evlerimiz vardır. Mardin Evleri, Kastamonu Evleri, Safranbolu Evleri, Muğla Evleri, Bursa Evleri, Eskişehir Odunpazarı Evleri bunlardan sadece bir kısmıdır. Ve bu evleri bir başkasının değil yine bizim geçmiş nesillerimizin yaptığını görmekteyiz. Bu evler buldukları şehirlere farklı birer kimlik kazandırmış ve her kente has bir ev tipi ortaya konulmuştur. Çeşitlilik ve yöreye özgülük bu evlerin temel özelliklerindedir, Mardin evlerinin ayrı bir kimliği varken, Safranbolu evlerinin de başka bir kimliği vardır. Ancak küreselleşen dünya ve maddi kazanç hırsı bugün ki çirkin, yüksek, doğayı ve sosyal yapıyı tahrip edici, basit konutları ortaya çıkarmıştır.

5. SONUÇ

Bursa’da tarihi dokuya sahip belli yerler koruma altına alınmış, bazı yerler ise dokusuna uygun halde restore edilip korunmaya başlanmıştır. Ancak Bursa şehrinin yapısı incelendiğinde özellikle merkez Osmangazi ve Yıldırım ilçelerinde gecekondulaşma ve sağlıksız, sıkışık yapılaşma çokça görülmektedir. Büyük bir alana hâkim olan bu kötü yapılaşma şehrin ve insanların hareket alanını kısıtlamaktadır. Kentteki olası afetlerde de meydana gelebilecek olumsuzluklara zemin hazırlamaktadır. Aynı zamanda bu düzensiz yapılaşma insanın sosyalleşme alanlarını kısıtlamakta ve insanların dış mekânda yani evlerinin çevresinde eş, dost, komşusuyla vakit geçirme dolayısı ile sosyalleşmesine izin vermemektedir. Burada ise park ve bahçelerin insanlar için ne kadar değerli olduğu ortaya çıkmaktadır. Her mahalle de bir yeşil alan ve park oluşturulması, eğer var ise bu alanların genişletilmesi en azından insanları kısa vadede rahatlatacaktır ve onlara dış mekânda vakit geçirme imkânı sağlayacaktır. Sokakların daha geniş ve ferah tutulması ise kentsel dönüşümün maliyeti esas alındığında yerel yönetimleri zor duruma düşürse de en azından sokakların çevresinde belli mesafedeki evlerin dönüşüm kapsamına sokularak bu sokakların genişletilmesi olası afet durumlarında erken müdahaleye fırsat verecektir. Günümüzde büyükşehirler başta olmak üzere birçok şehirde gördüğümüzde yüksek katlı binalar insanlar arası ilişkileri koparmakta ve geçmişte Türk kültürünün önemli bir parçası olan komşuluk ve mahalle kültürünü bitirmektedir. Toplumda sürekli karşılaşılan alt komşusunu veya üst komşusunu tanımama durumu dikey kentleşme sürecinin en net sonuçlarından biridir. Dikey kentleşmeye bir sınır konulması ve yatay mimariye yönelme hem kentlerin görünümünü hem de toplumsal ilişkiler açısından fayda sağlayacaktır. Aynı zamanda yeni yapılacak olan konutlarda belli temel özelliklerin esas alınması (kültürel mimari doku özellikleri, yeşillendirme, otopark) sağlanırsa insana huzur veren, insanın mahalle ve konutuna bakış açısını değiştiren, şehirdeki tarihi dokunun zaman içinde kaybolmasını ve sağlıksız konutlaşmayı önleyen projeler yapılmış olacak, Bursa’nın tarihsel kimliğine uygun bir kentleşme imkânı sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

- Aytaç, Ö. (2018). Kentleşme ve normatif çöküş: Enformelleşme ve illegaliteye kayışın toplumsal temeli, *Birey ve Toplum Dergisi*, 8(15): 5-29.
- Bursa Ticaret ve Sanayi Odası, *Bursa ekonomisine genel bakış*, <http://www.btso.org.tr/?page=bursaconomy/bursaconomy.asp>, (Erişim tarihi: 15.10.2019)
- Bursaplatformu (2019). *Bursa'yı Bursa yapan değerler*, http://www.bursaplatformu.org.tr/icerik/124/bursayi_bursa_yapan_degerler.html, (Erişim tarihi: 13.11.2019)
- Cansever, T. (2013). *Kubbeyi yere koymamak*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Cansever, T. (2014). *İslam'da şehir ve mimari*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Çalışkan, V. ve Akbulak, C. (2010). Bursa kentine yönelik göçlerin gecekondulaşmaya etkileri: Uludağ yamaçlarında ki gecekondu, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(12): 116-122.
- Çerçi, S. (2012). Geçmişten günümüze çevresel kalite değişiminin çeşitli parametrelerle irdelenmesi, *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 1(2): 66-74.
- Çoban, O. (2007). Türk otomotiv sanayiinde endüstriyel verimlilik ve etkinlik, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 0(29): 17-36.
- Dostoğlu, N. (t.y.) Bursa'da geçmişten günümüze kentsel ve mimari değişim, *Osmangazi Belediyesi Hisar Dergisi*, 'Eskinin Bursa'sı' sayısı: 20-31. <https://docplayer.biz.tr/4086324-Bursa-da-gecmisten-gunumuze-kentsel-ve-mimari-degisim.html>, (Erişim tarihi: 23.10.2019)
- Ertürk, H. ve Karakurt Tosun, E. (2009). Küreselleşme sürecinde kentlerde mekânsal, sosyal ve kültürel değişim: Bursa örneği, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(16): 37-53.
- Gezimanya, *Bursa'nın şirin beldeleri Cumalıkız ve Triye*, <https://gezimanya.com/GeziNotlari/bursanin-sirin-beldeleri-cumalikizik-ve-tirilye>, (Erişim tarihi:10.10.2019)
- İlgın Bahçeci, H. (2018). Toki'nin kent mekânının kullanımına ilişkin kamusal yetkilerinin yerel demokrasi kavramı çerçevesinde incelenmesi, *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 1(1): 135-150.
- İlhan, C. ve Ediz, Ö. (2019). Kent dokusu morfolojik değişiminin fraktal geometri aracılığıyla hesaplanması: Bursa örneği, *Mimarlık ve Yaşam Dergisi*, 4(1): 117-140.
- Kaplanoğlu, R. (2014). Göçlerle kurulan şehir, *Bursa'da Zaman Dergisi*, <http://bursadazamandergisi.com/makaleler/goclerle-kurulan-sehir-2748.html>, (Erişim tarihi: 20.10.2019)
- Kaplanoğlu, R. *Seyyahların gözüyle Bursa*, http://www.bursadakultur.org/seyyah_bursa.htm, (Erişim tarihi: 20.10.2019)
- Kolaylı, H. G. (27.04.2017). *Göçlerin şehri bursa*, *Yeni Dönem Gazetesi*, <http://www.yenidonem.com.tr/yazarlar/h-gul-kolayli-55/goclerin-sehri-bursa-5584.html>, (Erişim tarihi: 18.10.2019)

- Olay Gazetesi, (12.05.2019). *Bursa'da bulunan toplam hane sayısı belli oldu*, <https://www.olay.com.tr/bursada-bulunan-toplam-hane-sayisi-belli-oldu-194438h.htm>, (Erişim tarihi:18.10.2019)
- T.C. Bursa Valiliği (2019). *Bursa ekonomik ve sosyal göstergeler raporu 2019*, http://www.bursa.gov.tr/kurumlar/bursa.gov.tr/Bursa.gov/dosyalar/2019-ekonomik_gosterge.pdf, (Erişim tarihi: 20.11.2019)
- T.C. Bursa Valiliği (2019). *Tarihçe*, <http://www.bursa.gov.tr/tarihce>, (Erişim tarihi: 20.09.2019)
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Gezilecek yerler: Cumalıkızık Evleri*, <https://tanitma.ktb.gov.tr/TR-22598/gezilecek-yerler.html>,(Erişim tarihi: 08.12.2019)
- Tekeli, İ. (2009). *Sanayi toplumu için sanayi yazıları*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tercan, B. (2018). 1948'den bugüne imar afları, *Mimarlık Dergisi*, Sayı: 403: 20-26.
- Tümertekin, E. (1997). *İstanbul insan ve mekân*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Ulu, A. ve Karakoç, İ. (2004). Kentsel değişimin kent kimliğine etkisi, *Planlama Dergisi*, 3(29): 59-66.
- Uludağ İhracatçılar Birlikleri Genel Sekreterliği Ar-Ge Şubesi (Ocak, 2019), *Bursa İli 2018 Yılı Dış Ticaret Değerlendirme Raporu*, <http://www.uib.org.tr/tr/kbfile/bursa-ili-2018-yl-ds-ticaret-raporu>, (Erişim tarihi: 22.11.2019)
- Yazan, A. (21.03.2019). BBC Türkçe, *Bursa'nın 'istenmeyen konutlarında' yaşamak: 'Doğanbey TOKİ'de yaşadığımı çekinerek söylüyorum*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-47658368>, (Erişim tarihi: 21.10.2019)